

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Stereotypy v xenofobii a rasismu

Gabriela Nejedlá

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Koř'a

Praha 2012

Prague College of Psychosocial Studies

Stereotypes in Xenophobia and Racism

Gabriela Nejedlá

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Praze, dne 31. 8. 2012

.....

OBSAH

ÚVOD	6
1 DEFINICE KLÍČOVÝCH POJMŮ	7
1.1 Předsudek.....	7
1.2 Stereotyp.....	8
1.3 Xenofobie.....	8
1.4 Rasismus.....	9
1.4.1 Vztah mezi xenofobií a rasismem.....	10
1.5 Etnocentrismus.....	11
1.5.1 Vztah mezi xenofobií a etnocentrismem.....	11
2 HISTORICKÝ VÝVOJ XENOFOBIE A RASISMU	12
2.1 Historický vývoj xenofobie a rasismu v České republice.....	12
2.2 Historický vývoj rasismu.....	13
2.2.1 Klasický rasismus.....	13
2.2.2 Tzv. Nový rasismus.....	14
2.3 Historie Romského etnika.....	14
2.3.1 Slovenští Romové.....	16
2.3.2 Poválečné období do roku 1989.....	17
2.4 Nedávná minulost.....	19
2.4.1 1989 – 1998.....	19
2.4.2 Odchod Romů v roce 1997.....	20
2.4.3 Žádost o azyl (Velká Británie, 1999).....	20
2.4.4 Politické vztahy.....	22
2.4.5 Křivdy z minulosti a současnosti.....	23
2.4.6 Romové v Evropě.....	24
3 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY XENOFOBIE A RASISMU	25
3.1 Vývoj xenofobie a rasismu u jedince.....	25
3.2 Meziskupinová dynamika.....	26
3.2.1 Z pohledu etnické minority.....	27
3.2.2 Mentalita Romů.....	28
3.3 Ovlivňování postojů směrem k toleranci.....	28
3.4 Problémové aspekty života Romů.....	29

3.4.1 Kriminalita etnických minorit	29
3.5 Role médií.....	30
3.6 Romové a romština	30
3.7 Rasismus ze strany Romů.....	31
3.8 Sociální vyloučení menšin.....	31
3.9 Emoce strachu	32
3.10 Romové a Češi	32
3.11 Stereotypy o Romech	33
3.13 Z odlišného cizím	35
3.14 Rasistická konstrukce reality	36
3.15 Rizika informačního deficitu	37
4 SOUČASNÝ STAV	38
4.1 Rasová diskriminace, rasové násilí.....	38
4.2 Národnostní menšiny v ČR	39
4.3 Pozitivní diskriminace.....	40
4.4 Šluknovský výběžek 2011	41
4.4.1 Shrnutí situace ve Šluknovském výběžku	44
4.5 Potenciální příčiny stávajícího stavu	44
4.6 Aktuálně.....	44
4.6.1 Výzkum 2010.....	45
ZÁVĚR.....	47

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o stereotypech, týkajících se xenofobie a rasismu a je zaměřena na romské etnikum. Téma jsem si vybrala proto, že i já sama mnohdy podléhám stereotypům a předsudkům, vůči Romům nevyjímaje. Jsem přesvědčená, že dostatek objektivních informací a ochota, dokáží změnit lidský postoj. Vztah většinové společnosti a českých Romů je na špatné úrovni již mnoho let a mám pocit, že jak česká společnost, tak vláda vyvíjí malé úsilí k tomu tuto komunitu přijmout a zajistit jí stejné podmínky pro život.

Cílem mé práce je vytvořit přehledný text, který přinese informace o diskutované tématice. Věřím, že se díky práci s odbornou literaturou a texty, věnujícími se této problematice, podaří změnit pohled na tuto komunitu.

V první kapitole se věnuji definování klíčových pojmů této práce. Pro srovnání uvádím vždy několik definic z různých zdrojů. Na závěr se pokouším o vlastní formulaci daného pojmu, za pomoci syntézy uvedených definic.

Druhá kapitola je historickou sondou na dané téma. Zabývám se jak historií xenofobie a rasismu, tak historií Romů samotných. Důraz kladu na historický vývoj na území České republiky.

Ve třetí kapitole uvádím různá hlediska dané problematiky z pohledu psychologie. Zajímá mne, co se odehrává v jedincích, kteří jsou rasisticky orientováni, kde se v člověku bere strach z cizích lidí a jak se může změnit v rasismus. Dále se věnuji tomu, jak danou situaci vnímají Romové a uvádím další specifické oblasti dané problematiky, týkající se psychiky jedince.

Čtvrtá kapitola poukazuje na současnou situaci mezi Romy a českými občany. Hovoří o rasovém násilí a diskriminaci, romské menšině na území české republiky. Zvláštní kapitolu věnuji událostem, které se loňského roku odehrály ve Šluknovském výběžku. Na závěr uvádím možné příčiny stávající situace a případná řešení do budoucna.

1 DEFINICE KLÍČOVÝCH POJMŮ

V této kapitole představí autorka definice klíčových pojmů práce. Ke každému z pojmů jsou uvedeny minimálně dvě definice. Jednak od autorů odborných publikací, z nichž tato práce vychází, jednak z psychologického slovníku, popřípadě z další odborné literatury. Po definicích následuje krátké porovnání.

1.1 Předsudek

„Fixované, dopředu zformované postoje, obvykle negativní nebo hostilní a zaměřené na určitou společenskou skupinu.“¹

„Předpojatost, názorová strnulost; emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou; z hlediska zaměření lze předsudek dělit na pro a proti; může se vztahovat k čemukoliv; utváří se na základě dané náboženské víry či ideologického přesvědčení, nezávisí na okamžité situaci a neopírá se o porozumění.“²

„Negativní pocity vůči určité skupině. Vycházející z předchozího závěru, negativní pocity se obvykle nezakládají na adekvátních nebo platných informacích ohledně dané skupiny.“³

Z definic vyplývá, že jde o jakési před-hodnocení, se kterým přistupujeme k věcem a lidem v našem okolí. Formují se buď na základě předchozího závěru, náboženství či ideologie. Většinou jsou negativní nebo dokonce nepřátelské. Nezakládají se na objektivních informacích o dané skutečnosti, nezávisí na aktuální situaci a nenesou v sobě porozumění. Jsou determinovány našimi emocemi a nejsou kriticky zhodnoceny.

---

¹ viz ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 267.

² viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 464.

³ ATKINSON, R. , et al. *Psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 699.

1.2 Stereotyp

„Klasifikace členů společenské skupiny, jako by byli všichni stejní, a jednání s příslušníky této skupiny, jako by se nevyznačovali žádnými jinými než skupinovými charakteristikami.“⁴

„Opakující se, navyklý způsob jednání; automaticky používaný pohybový, mluvní nebo myšlenkový návyk; jeho změna je nesnadná, provázená negativními emocemi.“⁵

„Soubor dedukcí o osobnostních rysech nebo fyzických vlastnostech třídy lidí, schémata tříd lidí.“⁶

Navyklý postoj či způsob chování nebo jednání s příslušníky skupin bez ohledu na jejich individuální osobnostní rysy. Stereotypy jsou v jedinci hluboko zakořeněny a těžko je lze změnit.

1.3 Xenofobie

„Jde o negativní postoj vůči jiným, skutečně nebo domněle odlišným lidem, spojený s nedůvěrou, strachem, pocitem ohrožení plynoucím z vědomí jejich existence či přítomnosti, a často agresivním chováním vůči nim.“⁷

„Chorobný strach z cizinců, z neznámých lidí, míst; přeneseně nenávistné postoje k cizincům.“⁸

Dle uvedeného se jedná o postoj, který je podmíněn strachem z cizích skupin lidí, odlišných od naší sociální skupiny, kterou považujeme za vlastní. Strach z nám neznámého, které vnímáme jako ohrožující.

Xenofobie nemá svou právní definici, jde o postoj. Nelze ji tedy zákonem regulovat. Předmětem práva se stává ve chvíli, kdy dojde ke konkrétnímu jednání, které je xenofobií motivováno.

---

⁴ viz ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 268.

⁵ viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2009, s. 564

⁶ ATKINSON, R., et al. *Psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 702.

⁷ viz TESAR, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 70.

⁸ viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 692.

Právně postihnutelnými jsou rasová diskriminace a rasové násilí. Za rasovou diskriminaci je považováno takové chování, které odlišuje (a většinou znevýhodňuje) určitou skupinu na základě rasových rozdílů. Rasové násilí už je samotné násilné chování motivované rasovými rozdíly.⁹

Není pouze specificky lidskou záležitostí, lze ji nalézt i u jiných hierarchických či teritoriálních druhů živočichů. Xenofobie není vázána pouze na etnicitu. Objevuje se například mezi obyvateli sousedních vesnic apod.

Dle výzkumu, který uskutečnili Sanchez – Mazas, Roux a Mugny v roce 1994 je určitá míra xenofobie u člověka přirozená. Dále je její míra dána historickým vývojem každého národa.¹⁰

1.4 Rasismus

Rasismus je definován jako „ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva.“¹¹

„Rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo bylo původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrčími a jsou nositeli civilizace a pokroku, jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro agresivní chování, expanzi, ovládnutí a vykořisťování.“¹²

„Předsudek založený na postoji a víře v existenci vyšších, nadřazených a nižších, méněcenných ras, plemen, zdůrazňování rasových znaků a rozdílů a z nich

---

⁹ viz FRIŠTENSKÁ, H. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 12 – 34.

¹⁰ viz TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 70.

¹¹ viz FRIŠTENSKÁ, H. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 12 – 34.

¹² tamtéž.

odvozených teorií o nadřazenosti či podřazenosti a z toho vyplývajících názorů o podřízenosti či likvidaci „nižších“ ras; propagace rasismu v ČR trestná.“¹³

Z definic lze vymezit rasismus jako předsudečný postoj, stojící na základě představy o nerovnosti lidí, na základě jejich etnické příslušnosti či barvy kůže. Rasismus vychází z xenofobie, tedy ze strachu z cizích nebo odlišných skupin lidí.

Rasismus má dvě podoby. Tzv. lidovou a ideologickou. Lidový rasismus vzniká na základě tzv. stigmatizace, kdy je někdo označen tak, že není jedním z nás.¹⁴

Projevem lidové podoby rasismu je mimo jiné i to, připisovat příslušníkům jiných ras či etnik charakterové a osobnostní vlastnosti nejen odlišné, ale zejména horší. Na toto chování ze strany majoritní společnosti reaguje daná minorita tím, že samu sebe začne považovat a vnímat jako odlišnou. Následně se podle toho začne i chovat. Někdy takové chování vede až k manifestnímu porušování práv majoritní společnosti, což je pro ni jen potvrzením jejího předchozího tvrzení.¹⁵

Ideologická podoba rasismu nevychází z lidových předsudků, ale navenek se tváří tak, že stojí na racionálním zdůvodnění odlišnosti jiných národů a etnik.¹⁶

„Ideologie je vždy nějak spojena s fenoménem nadvlády a moci, a proto má také tato nabídka především mocenský a v podstatě násilnický rozměr.“¹⁷

Z toho vyplývá, že rasismus je ve své ideologické formě nebezpečný. Může vést k tzv. „rasovým válkám“ či genocidám.

1.4.1 Vztah mezi xenofobií a rasismem

Nedůvěra k odlišnostem může při nedostatku objektivních informací přejít až ke xenofobii. Od xenofobie je velmi blízko ke vzniku rasismu a rasistických postojů. Strach z cizích, od nás odlišných jedinců, vytváří prostor pro vznik

---

¹³ viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 495.

¹⁴ viz FRIŠTENSKÁ, H. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 12 – 34.

¹⁵ tamtéž.

¹⁶ viz ALAN, J. Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 10 – 12.

¹⁷ tamtéž.

stereotypních představ o takové skupině lidí. K tomu dochází zejména vlivem nedostatku objektivních informací.

1.5 Etnocentrismus

„Vědomé nebo nevědomé přesvědčení, že vlastní kultura, komunita či rasa je nadřazená, spojené s tendencí neuvědomovat si předpojatost v tom obsaženou.“¹⁸

„Koncepce sociální psychologie; neschopnost pochopit nebo si představit jiný způsob myšlení, společné názory a pohled na svět, než je ten, který nabízí vlastní kultura či společenská skupina; snaha nadsazovat význam jedné skupiny nad skupiny jiné, přisuzovat rozdílná lidská práva jednotlivým rasám, plemenům; postoj či náhled na odlišné nebo cizí kulturní hodnoty, vzory, jevy, který je založen na přesvědčení o nadřazenosti vlastního kulturního prostředí a nedostatečné znalosti odlišného prostředí nebo na odporu vůči němu či neochotě se s ním seznámit.“¹⁹

Mínění o vlastní skupině, kultuře či společnosti, jejímiž členy jsme. Tendence považovat ji za lepší než ostatní, a to nejen jako takovou, ale i její názory, postoje a hodnoty. Neschopnost pochopit jiný pohled na svět než ten, které proklamuje skupina či společnost, do které patříme.

1.5.1 Vztah mezi xenofobií a etnocentrismem

Existence etnocentrismu umožňuje xenofobii, která je ve vyšší míře podkladem pro výskyt diskriminace. Etnocentrismus poskytuje jedinci motivaci k tomu, angažovat se v různých extremistických politických hnutích. Tak vzniká masová účast.²⁰

Tendence hodnotit vlastní skupinu pozitivněji neznamena hodnotit ji pouze pozitivně. Čím více pochybností máme o vlastní skupině a čím méně ji můžeme hodnotit jako pozitivní, tím vyšší míru xenofobie k ostatním skupinám pocítujeme.

---

¹⁸ viz TESÁŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 68.

¹⁹ viz HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 145.

²⁰ viz TESÁŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 71.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ XENOFOBIE A RASISMU

2.1 Historický vývoj xenofobie a rasismu v České republice

V devadesátých letech 20. století ukazovaly sociologické výzkumy v České republice na vysokou míru negativních postojů vůči jiným národnostem nebo etnickým skupinám ve srovnání s ostatními zeměmi. Tyto postoje otevřeně přiznávaly více než tři čtvrtiny obyvatelstva. To se však změnilo díky přeměně politického uskupení v naší zemi po roce 1989. Ta přinesla větší otevřenost světu i větší možnosti v rámci cestování, zahraničního studia, stáží a zejména turistiky. Postoje většinové veřejnosti vůči jiným národnostem a etnikům se zlepšily, ale stanovisko zůstalo i přesto hodně kritické. Překvapivě i u skupin, které bývají považovány za neutrální a pozitivně naladěné, jako jsou vysokoškolští studenti, lidé věřící či osoby bez negativní zkušenosti s jinými národy či etniky.

Vakuum způsobené totalitním režimem neumožňovalo českým občanům stýkat se s cizinci. Po otevření hranic a s počátkem cestování, byli mnozí překvapeni, kolik existuje různých národností a etnických menšin. Příliš dlouho byli Češi separováni. Do našeho „bezpečného“ prostoru přicházeli cizí lidé, což mohlo u mnohých vyvolat úzkost a xenofobní myšlenky. Na počátku 21. století už nás nezarazí, pokud na ulici potkáme např. Vietnamce (Vietnamci začali přicházet v 50. letech 20. století)²¹ nebo černocho. Je však zarážející, že jsme si stejným způsobem nezvykli na Romy, kteří zde žijí několik století.

I přes snížení míry negativních postojů většinové české populace vůči jiným národům a etnikům zůstává řada extremisticky až nacionalisticky zaměřených skupin.²²

---

²¹ viz KOCOUREK, J. Vietnamci v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 103.

²² viz ŠIŠKOVÁ, T. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 9 – 10.

Zaměříme-li se na historický úsek (cca posledních sto let) českého státu zjistíme, že vnímání Romů bylo modifikováno většinovým stereotypem kočovných bohémů a lupičů, žijících v úzkém vztahu s přírodou. V období druhé světové války měli Češi dost svých problémů s expandující Německou říší. Romové, kteří přežili nacistické vyvražďování v Čechách, se za komunismu ocitli v „pěči“ státu. Pro české občany útlak pokračoval, doba nebyla svobodná. Romové, ač se na počátku zdálo, že konečně přišel čas, kdy se o ně někdo postará, trpěli úplně stejně. Socialismus chtěl být velkým „otcem“, který se stará o všechny své „děti“. Následná změna režimu a přechod ke kapitalistickému uspořádání dala svobodu a prostor zejména těm, kteří byli schopni se takové příležitosti chopit. Pro Romy znamenala šok. Byla po nich vyžadována samostatnost, jaké nebylo toto etnikum schopno zvládnout. Nevládá ji ani dnes.

2.2 Historický vývoj rasismu

Pro účel této práce je nutné podívat se na to, jak se vyvíjel rasismus v Evropské historii a kde se vzala ona myšlenka nerovnosti ras.

2.2.1 Klasický rasismus

Jako klasický rasismus je označován do období druhé světové války, kdy došlo k holocaustu. Ukázalo se, jaké může v rukou fanatiků napáchat škody.

„Klasický rasismus byl založen na postulované biologické podřadnosti určité rasy a v důsledku toho i na – z této předpokládané podřadnosti vyplývajících – odsouzeníhodných obecných vlastnostech a charakteristikách jejich příslušníků opravňujících „vyšší rasu“ k zastávání takového postoje.“²³

Darwinova teorie o původu druhů, byla pro celosvětovou společnost přelomová. Křesťansky orientovaná Evropa odmítala uvěřit tomu, že bychom nebyli stvořeni Bohem. Uvažování ve smyslu toho, že před Bohem jsme si všichni rovni neposkytovala tolik prostoru pro myšlenky o nadřazenosti či podřazenosti. Nabízí se otázka, zda sám Darwin lidem tuto myšlenku nevnuknul. Samozřejmě

---

²³ viz MOULISOVÁ, M. Problémová stránka života Romů. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 155-164.

máme mnoho důkazů o stratifikaci ve společnosti, ale najednou, jakoby takové smýšlení bylo povoleno.

2.2.2 Tzv. Nový rasismus

Poté, co se klasický rasismus po hrůzných událostech 20. století ukázal jako společensky nepřijatelný, přišel v osmdesátých letech 20. století Brit M. Barker s termínem „nový rasismus“. Jeho hlavní myšlenka zní:

„Jde o požadavek podporovat kulturní integritu národa a žít v kulturně homogenní, a tudíž žádný konflikt implicitně nevytvářející společnosti.“²⁴

M. Barker předpokládal, že k tomu, aby byla jakákoliv společnost bezkonfliktní a funkčně efektivní, potřebuje svou vlastní stejnorodou kulturu. Cokoliv, co tuto homogenitu ohrožuje, musí být v každém případě odstraněno a odmítnuto. Z toho vyplývá, že jakákoliv minoritní kultura, která je odlišná od majoritní homogenní kultury, představuje ohrožení. Taková minorita je tedy vnímána jako nežádoucí, ohrožující a s homogenní kulturou majority neslučitelná. Výrazem tohoto „nového rasismu“ je požadavek Čechů, aby Romové byli „jako my“. Tuto myšlenku mnohdy zastávají i zapřísáhlí antirasisté. To, že jsou Romové majoritou prakticky vytlačování na okraj společnosti a mají tak velmi nízký sociální status s sebou nese i vznik kriminogenního podhoubí v jejich řadách. Požadavek, aby tedy byli „jako my“ je ve své podstatě sporný, protože oni nemají stejné podmínky jako majoritní společnost.²⁵

Tato myšlenka absolutní homogenity je poněkud utopická. V takovém případě by nemohla existovat migrace, musely by skončit boje a války o území. Představa homogenní společnosti by vylučovala existenci Evropské unie a všeho, co umožňuje.

2.3 Historie Romského etnika

Pro lepší pochopení mentality romské etnické menšiny je třeba uvést historická fakta, která dokreslí obraz Romů. Romové získali v minulosti status

---

²⁴ tamtéž.

²⁵ tamtéž.

národa přibližně dvakrát a vždy jim byl rychle odebrán. Jejich historie není nikde zapsána, informace, které o nich máme, pocházejí vždy z historických pramenů toho státu, na jehož území se v danou dobu nacházeli.

Postavení Romů v indickém kastovním systému prošlo vývojem, který byl většinou sestupný. Již v jejich pravlasti kočovali a živili se řemeslnými pracemi (zejména kovářstvím), hudbou, tancem a mimo jiné i žebrotou, a to v dobách nouze. Do Evropy se pravděpodobně vydali za obživou.²⁶

Už v 15. století se objevují první zmínky o špatném zacházení s Romy a to ze strany rumunských a moldavských šlechticů, kteří je používali k nuceným pracím. Mnohdy se tak z nich stali nevolníci nebo byli nazýváni otroky. Rom mohl být vyměněn za vepře či nabídnut jako nevolník. První zmínka o Romech na českém území pochází z počátku 15. století. Tehdy získali ochranné listy od německého císaře a českého krále (později i od papeže), aby sedm let putovali po Evropě jako kajícníci a dle listů jim bude zajištěna ochrana. Církev tehdy zřejmě uvěřila tomu, že zhřešili tak, jak o tom vypráví Bible a neposkytlí pomoc Sváté rodině, při její cestě do Egypta. Možná se jednalo i o trest za to, že „odpadli“ od křesťanské víry. Podle jiných odhadů byli ze své vlasti vyhnáni právě pro bezbožnost a magické praktiky. Nedlouho poté byli vyloučeni z církve.²⁷

U nás i v ostatních evropských zemích jsou na základě královských ustanovení vykazováni ze země. V té době byla perzekuce Romů na Moravě a v Čechách mírnější.

Po roce 1700 jsou Romové stíháni, ale také se objevuje tendence ze strany majoritní společnosti brát jejich přítomnost více na vědomí. Jako kovářům je jim výjimečně povoleno kočovat za řemeslem, protože je počátkem 18. století toto řemeslo vážené. První se o asimilaci Romů do české společnosti zasadila Marie Terezie, když zavedla pravidla, podle kterých se měli Romové začlenit do většinové společnosti.²⁸

---

²⁶ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 13.

²⁷ tamtéž, s. 14.

²⁸ tamtéž, s. 15.

Zároveň docházelo k tzv. regulaci Romů, kteří sice obdrželi povolení k pobytu, ale jejich pohyb byl přísně monitorován.²⁹

„Romové byli de facto občany druhého řádu, a to i za první Československé republiky.“³⁰

Mezi většinovým obyvatelstvem byli známí jako kočovníci, ale s postupným vývojem industriální společnosti byli donuceni k pochybným způsobům obživy.

Za první republiky byl jejich způsob života a získávání obživy stále méně akceptován. Byl vydán zákon o zákazu tuláctví a žití způsobem „cikánů“.

Nejděsivější kapitolou historie českých Romů je holocaust. Tehdy přišlo o život odhadem 5000 Romů pocházejících z Čech, především v koncentračních táborech.³¹

2.3.1 Slovenští Romové

Historie slovenských Romů je podstatná z toho důvodu, že z těch, kteří žijí dnes na českém území jich většina přišla ze Slovenska, a to zejména v období po druhé světové válce. Na Slovensku se živilí podřadnými pracemi, které vykonávali pro majoritní obyvatelstvo.

Větší část hmotné zodpovědnosti za rodinu nesly Romské ženy. Rozdíly mezi romskými osadníky se zvětšovaly v případech, kdy někteří z nich postoupili na společenském a ekonomickém žebříčku. Z toho plynou často velmi napjaté vztahy mezi různými skupinami Romů. Ti bohatší se chtěli dostat na úroveň „bílých“ a často se styděli za nuzné poměry a chování příslušníků svého etnika. Na vztazích s většinovou společností Romům záleželo. Často pojmenovávali své děti po bohatých statkářích a žádali po nich, aby se stali jejich kmotry.³²

---

²⁹ viz FRASER, A. *Cikáni*. Přel. Marta Miklušáková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 270.

³⁰ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 16.

³¹ tamtéž, s. 17.

³² tamtéž, s. 20.

Na Slovensku byly za války poměry pro Romy mnohem přijatelnější než v Čechách, byť ani tam to neměli jednoduché. Útlak narůstal zejména po vyhlášení samostatného slovenského státu. Slovenští Romové byli vystěhováni z blízkosti obcí a z dosahu cest, nesměli navštěvovat veřejné podniky a přístup do města jim byl povolen třeba jen na dvě hodiny denně, nesměli jezdit vlakem, lékaři dostali přísný zákaz Romy ošetřovat apod. Před stejným osudem, jaký potkal Židy, Romy zachránilo snad jen to, že byli potřeba k podřadným pracím. Vystěhování Romů mimo dohled pro ně mělo tragické následky. Žili v ještě horších poměrech než dříve, umrzali, umírali na podvýživu nebo různé infekční choroby. Jejich genocidu stihli Nacisté jen naplánovat.³³

2.3.2 Poválečné období do roku 1989

Osvobození Slovenska po válce bylo pro Romy úlevou, avšak návrat ustálených poměrů se nekonal. Mnoho z bývalých Nacistů převléklo kabáty a vstoupilo do komunistické strany. Návrat Romů do měst a obcí byl ztěžován místními úřady. Na psychice mnoha Romů se válka krutě podepsala. Ztratili chuť žít. V Romských osadách byl nepořádek, romské ženy neupravené. Všechno úsilí se zdálo být marné. Úřady jim odmítaly vydávat potravinové lístky s tím, že nepracují a zároveň zakazovaly soukromým sedlákům, aby je zaměstnávali. Žebrať bylo zakázáno, vždyť lidově demokratický stát se umí postarat o všechny své občany.³⁴

Východiskem pro mnoho Romů se stala cesta do Čech. Po komunistickém puči v 1948 se situace alespoň na první pohled začala pro Romy jevit příznivěji. Nový režim podporoval vrstvu sociálně slabých.

V Čechách bylo množství volných bytů a pracovní náboráři cestovali na Slovensko s nabídkami práce právě pro Romy. Mnoho z nich se tedy přestěhovalo za prací do Čech. Sami Romové později zvali do Čech své spřízněné rodiny. Stěhovali se většinou do pohraničí, které bylo od české společnosti svým způsobem izolované, a tak nebyla možnost dobře poznat českou kulturu, nebyla tu přesně

---

³³ tamtéž, s. 23.

³⁴ tamtéž, s. 24.

stanovena práva ani povinnosti. Osnova řešení „cikánské otázky“ zahrnovala postupnou asimilaci Romů mezi české obyvatelstvo.³⁵

Rozdíly byly stále více či méně patrné, což vedlo k útlaku Romů, jako národnostní menšiny a na druhé straně k jejich sociální podpoře – přesně v duchu socialistického uspořádání státu. Pokud byli Romové poslušni asimilace tak, jak ji zamýšlel stát, probíhala bezproblémově. Následkem toho se však začala vytrácet romská kultura. Celý tento přístup ale ukázal na prohlubující se rozdílnost sociokulturní úrovně Romů a většinové společnosti. S tím, jak se rozdíly mezi Romy a majoritou zvětšovaly, rostla i averze ze strany Čechů.³⁶

Stalinovy myšlenky, týkající se národnosti, na Romech zcela selhaly. Dalším krokem ze strany vlády bylo rušení romských osad a jejich rozptýlování do obcí tak, aby v každé nebylo více než 5% Romů.

Pražské jaro 1968 přineslo Romům novou naději. V trendu vzniku různých politických organizací vznikl na Slovensku i v Čechách první Svaz Cikánů – Romů. I přes omezený politický prostor se však delegace svazu zúčastnila prvního světového kongresu Romů v Londýně, v roce 1970. Zde byla poprvé zazpívána Romská hymna, což byl první krok k utváření romské identity. Důvodem zrušení těchto dvou svazů byl požadavek o uznání romské národnosti. K vlastní emancipaci Romů nedošlo, ale bylo alespoň upuštěno od politiky asimilace a rozptýlu po obcích. Od té doby se hovoří o integraci Romů do české společnosti. Na Slovensku nebyla situace natolik příznivá a více než k integrace došlo k „akulturaci“ Romů a zvětšení odporu vůči nim.³⁷

Ani forma integrace ale nebyla ideální. Za totality nešlo přizvat k řešení romské otázky Romy a opět bylo vše řízeno „se shora“, což vedlo zpět k asimilačním technikám. Za Romy se otevřeně postavili až chartisté.³⁸

---

³⁵ tamtéž, s. 25.

³⁶ Viz BANCROFT, A. *“Gypsies to the Camps!”: Exclusion and Marginalisation of Roma in the Czech Republic* /online/. c1999, poslední revize 25.7.1999 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://socresonline.org.uk/4/3/bancroft.html>

³⁷ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 27.

³⁸ tamtéž, s. 28.

2.4 Nedávná minulost

2.4.1 1989 – 1998

Po revoluci v roce 1989, kdy padl komunismus, se občanům České republiky začaly otevírat nové možnosti. Lidé mohli cestovat, sami podnikat, svobodně projevovat své názory apod.

„Vzniklo to, co bylo výstižně označeno jako Divoký východ – prostor svobody především pro silné, pohotové a bezohledné zlatokopy a pro lidi posedlé touhou po moci a slávě. Individuální svoboda byla jakožto nejvyšší hodnota postavena nad zodpovědnost, trh nad morálku, ekonomika nad právo. Naše zákony mají doposud bezpočet neomluvitelných mezer a respekt k nim je malý, jak u těch, kteří se jimi mají řídit, tak u těch, kteří mají vynucovat jejich dodržování a chránit tak před těmi silnými, pohotovými a bezohlednými ty slabé, váhavé a slušné.“³⁹

Byl to „nový“ začátek i pro Romy, mohli užívat svůj jazyk a budovat svou národní kulturu. Prezidentem České republiky se stal mluvčí Charty 77, který se jich tolik zastával. Romové hleděli vstříc novým zítřkům. Za pomoci mnoha romistů (neromských) začal pokus o Romské národní obrození. Pořádaly se kulturní akce a společenská setkání, Romové mohli využívat veřejnoprávních médií. Objevila se snaha psát doposud chybějící romskou prózu a poezii.⁴⁰

Romové vnímají období kapitalismu jako zlé a svou situaci jako nebezpečnou. Svoboda slova sebou přinesla otevřené projevy nevole vůči Romům. Najednou se každý musí starat sám o sebe a Český stát se nemůže a ani nechce o Romy starat tak paternalisticky jako za dob komunismu.

Národní hrdost romského etnika za léta dlouhého putování z východu značně utrpěla. Všude, kde se objevili, byli považováni za lupiče, tuláky, a byla jim dávána najevo nevole. Vždy a všude byli podřadní. To se nutně muselo otisknout do sebevědomí tohoto etnika.

---

³⁹ tamtéž, s. 29.

⁴⁰ tamtéž, s. 30.

Romům v historii mnohdy zachránilo život to, že byli ochotni dělat i tu nejpodřadnější práci. (Jak za války, tak při odesílání Romů do koncentračních táborů).

2.4.2 Odchod Romů v roce 1997

V roce 1997 došlo k odchodu několika stovek Romů do zahraničí. Nejprve do Kanady, později do Velké Británie. Česká vláda na odchod Romů reagovala vlažně, byť je vyzývala k tomu, aby zemi neopouštěli. Celá situace vedla k ještě většímu napětí mezi Romy a většinovou společností. Z Romů odešla převážná většina těch, kteří by potencionálně mohli být schopni se situací svých krajanů něco udělat – odešla velká část romské inteligence. Vše vedlo k ještě větší dezintegraci. Ve výrok romských azylantů ve Velké Británii ve smyslu „zpátky do Čech ani ve snu“ a reakcí českých občanů „vezměte si je všechny, ať už jsou pryč“.⁴¹

2.4.3 Žádost o azyl (Velká Británie, 1999)

Převážná většina české populace předpokládá, že důvodem žádostí o azyl, podané právě romskými občany, je zejména tíživá ekonomická situace a nechuť pracovat. Jednoduše se Češi domnívají, že Romové chtějí ještě sociálně výhodnější prostředí a jednodušší život.

Alžběta Trojanová uskutečnila v roce 1999 kvalitativní průzkum formou rozhovorů s Romskými žadateli o azyl ve Velké Británii. Ten ukazuje, že pohnutky žadatelů jsou odlišné od předpokladů majoritní české společnosti.⁴²

Důvody, které se autorce v rozhovorech podařilo získat, se týkají: strachu o budoucnost romských dětí a problematického přístupu ze strany školství v České republice, zkušeností s rasisticky motivovanými útoky a strachu, nedůvěry ke státním institucím a policii, předsudků ze strany většinové společnosti, možností pracovního uplatnění, zdravotního ošetření a bytových podmínek.

---

⁴¹ tamtéž, s. 81.

⁴² viz TROJANOVÁ, A. Rozhovory s Romy, kteří požádali o azyl ve Velké Británii. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 165 – 178.

Strach o budoucnost a vzdělání romských dětí vychází mnohdy z málo skrývané předpojatosti vůči inteligenci a schopnostem těchto dětí.

Ve Velké Británii je způsob ochrany proti rasové diskriminaci ze strany vyučujících či spolužáků propracován důsledněji a lépe než v České republice, bohužel autorka neuvádí jak. Romští rodiče stojí o to, aby se jejich děti vzdělaly a našly poté dobré uplatnění v životě a nezařadily se tak na okraj společnosti jako minulá generace.⁴³

Mnoho členů romské etnické menšiny zažilo na vlastní kůži buď rasově motivovanou diskriminaci nebo dokonce násilí. Odmítavý postoj české společnosti v každodenním životě a projevované nepřátelství, výhrůžky, ohrožení zdraví či dokonce ohrožení na životě. Nejde jen o samotné akty takového chování, ale i o ovzduší naplněné strachem, ve kterém Romové v české společnosti žijí. To vše doplňuje ještě existence neofašistických skupin, které své činy, ať už plánované či nikoliv, provádějí brutálně. Pro psychiku jedince je velká zátěž žít neustále ve strachu z toho, zda někdo neublíží mě nebo mým dětem. Což se může stát prakticky kdekoliv a kdykoliv. Autorka uvádí, že pro Romy jsou nejhorší různá neofašistická setkání, kdy se na Romy pořádají doslova „hony“. Mají strach zejména z vyšší organizovanosti tohoto jevu. Být neustále ve stresu a připraven na boj nebo útěk jedince vyčerpává. To, co strach Romů ještě posiluje, je mnohdy lhostejný až nezodpovědný přístup ze strany strážců zákona.⁴⁴

Romové ve studii Alžběty Trojanové hovoří o tom, že mnoho policistů má vůči nim stejné předsudky jako většinová společnost. To znemožňuje objektivitu výkonu práce. Jsou zaznamenány případy, kdy se sami policisté dopouštějí rasového násilí na Romech. Nejsou schopni zaručit této etnické menšině ochranu tak, jako majoritní většině. Mnohdy apelují na to, aby si Romové své problémy vyřešili sami. Z pohledu romského etnika je zde i nedostatečná činnost soudnictví, které když už se k němu nějaký případ podaří dostat, rozhodne dle nich neobjektivně. Při případech násilných vražd, jejichž obětí jsou Romové, se svědci bojí vypovídat ze strachu, že jim bude ublíženo. Největší problém vidí Romové ve fungování vlády, která je úplatná a nejde svým občanům vzorem. Autorka odkazuje

---

⁴³ tamtéž.

⁴⁴ tamtéž.

na to, že ve Velké Británii je mnohem lépe propojená síť sociální ochrany imigrantů, a proto se zde Romové cítí bezpečněji. Byť i soužití s Brity není pro Romy bezproblémové, cítí alespoň ochranu ze strany státu a policejního orgánu.⁴⁵

Předsudečné jednání s Romy se týká různých oblastí. Za připomínku stojí neochota obsluhy v restauračních zařízeních, neustále pošlapávání lidské důstojnosti a diskriminace.

K omezování dochází i při podnikatelských činnostech Romů. Je jim vyhrožováno, že jim do podniku někdo vhodí zápalnou láhev apod. Jeden z účastníků tohoto zkoumání autorce vypověděl o tom, že po privatizaci továrny, ve které pracoval, mu byl oproti ostatním zaměstnancům snížen plat, byť vykonával stejnou činnost. Bylo mu řečeno, že pokud chce, může odejít. Zmíněný romský muž si byl ale vědom toho, že by jinou práci těžko sehnal.

Zážitky se zdravotní péčí označuje mnoho Romů za hrubé nebo nedostatečné v porovnání s ošetřením příslušníka majoritní společnosti. Rozdíly existují i v porodnictví, kde byl romským ženám nabízen vysoký finanční obnos za to, že si po porodu nechají podvázat vaječníky, aniž by jim bylo vysvětleno, jaké to pro jejich budoucí život bude mít důsledky.

Z České republiky odchází nejvíce příslušníci romské střední třídy a romská inteligence, která už dále nechce snášet rasově diskriminující přístup.⁴⁶

Postoj vlády i české společnosti k Romům není přátelský. Nelze se divit tomu, že se mnozí z nich rozhodli pro odchod jinam. Zkusme si každý sám za sebe představit, jak bychom se cítili někde, kde je ovzduší plné nenávisti a nestejných podmínek.

2.4.4 Politické vztahy

Čeští demokraté předpokládali, že poté, co se Charta 77 zastala Romů, budou se schopni s nástupem demokracie chovat jako běžná národnostní menšina. Předpokládali, že si zvolí si zastoupení, které je bude reprezentovat v jednání s většinovou společností. Bohužel se tak nestalo a Romové si mnohdy stěžují, že se

---

⁴⁵ tamtéž.

⁴⁶ tamtéž.

jim vede hůře než za komunismu. Česká vláda by ráda jednala s reprezentanty z řad Romů. Toho ale Romové nejsou schopni. Vytvořit fungující strukturu v tomto etniku lze těžko, protože pokud se některý z nich stane aktivistou za práva Romů, je málokdy právě Romy uznáván nebo to bohužel dělá jen v zájmu vlastního prospěchu.⁴⁷

Je třeba si uvědomit, že většina romské inteligence opustila nebo opouští Českou republiku z důvodů, které jsou zřejmé. Na druhé straně následkem různého stěhování a přesunu Romů v minulém století došlo k tomu, že spolu žijí rodiny, které nemají nic společného. O vnitřním rozčlenění romské menšiny víme skutečně málo. Mnohdy spolu jednotlivé klany či komunity nekomunikují a existuje mezi nimi mnoho stereotypních postojů a averze. Proto není tak jednoduché požadovat po nich jednotné zastoupení celého etnika, žijícího na území České republiky.

2.4.5 Křivdy z minulosti a současnosti

To, čeho se dopustili obyvatelé České republiky na Romech, lze datovat do období druhé světové války, kdy bylo mnoho Romů zavražděno nebo zemřelo v koncentračních táborech.

„Z minulých křivd je to především neuznání podílu viny české protektorátní správy v období druhé světové války na koncentraci a následném vyvraždění českých a moravských Romů a víceméně násilné rozbití cikánských osad v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století.“⁴⁸

Čeští obyvatelé naopak nemohou Romům odpustit to, jakým způsobem fungují v naší společnosti. Majoritní společnost neuznává své dluhy Romům a naopak má pocit, že ti kdo dluží, jsou Romové. Česká společnost vnímá Romy negativně i přes jejich přínos kulturní či materiální (výstavba silnic, výkopové práce apod.), považuje je za „parazity“ na sociálním systému státu, kteří jen umějí využívat výhod, které jim český stát poskytuje. V důsledku toho vnímají Romové českou společnost jako nepřátelskou a chladnou. I přes to, že jsou Romové u nás již mnoho staletí, jsou stále vnímáni jako hosté či přistěhovalci, které nikdo nezval.

---

⁴⁷ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 72.

⁴⁸ viz SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 119 – 125.

Paradoxně Romové málokdy využívají plné sociální dávky tak, jak by jim podle českých zákonů náležely. Vyplývá to zejména z jejich neznalosti daných zákonů či nízké gramotnosti.

Situaci vzájemného sblížení v mnoha situacích paradoxně komplikuje svoboda slova. Tento pilíř demokracie se v rukou extremisticky a nacionalisticky orientovaných skupin či jedinců mění ve způsob, jak šířit xenofobii a podněcovat rasové předsudky.

Tržní ekonomika vytěsnila mnoho zaměstnanců s nižší pracovní kvalifikací, mezi něž patřila i většina pracujících Romů. Romské rodiny tak přišly o mnohdy jediný zdroj financí. V důsledku toho využívají sociálních dávek, což jim majoritní společnost vyčítá jako „přiživování se“ a celá tato situace pouze podněcuje předsudky.

V poslední době ale můžeme hovořit i o pozitivním vývoji, kdy dochází k emancipaci romské menšiny a vzniku občanských struktur tak, aby se o svůj vývoj a tvorbu společné historie mohli starat sami Romové.⁴⁹

2.4.6 Romové v Evropě

Romové si s sebou nesou pozůstatky z indického kastovního systému. Mezi sebou rozlišují jednotlivé rody a klany, proto se jich dotýká, když je majoritní společnost považuje za jeden celek. Mezi jednotlivými skupinami funguje mnohdy větší nepřátelství, než mezi Romy a majoritní společností. V České republice žijí Romové usedlejší způsobem života a tím se více přibližují českému standardu.

Během druhé světové války byli Romové ve všech evropských zemích systematicky vyhlazováni. Po skončení války zůstal na našem území naživu necelý tisíc Romů. Poté k nám začaly proudit romské rodiny ze Slovenska, kde původně žily kočovným životem. V roce 1958 vyšel zákon o zákazu kočování.⁵⁰

---

⁴⁹ tamtéž.

⁵⁰ viz GORAL, L. Romové a Evropa. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 129 – 131.

3 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY XENOFOBIE A RASISMU

3.1 Vývoj xenofobie a rasismu u jedince

Častou příčinou nedůvěry k cizímu jsou předsudky. Jedná se o nezdůvodněné postoje, vzniklé na základě sociálního učení nebo nápodoby. Těžko poté tvoříme pozitivní názor na něco, co se vymyká všemu, co je nám známo a na co okolí reaguje s nepříliš velkým pochopením.

Člověk, který není dostatečně objektivně informován, má tendenci reagovat na věci neznámé obavami či strachem. Míra strachu závisí na výchově i vzdělání. U takového jedince se objevuje tzv. xenofobní postoj, kdy vše, co je odlišné od toho co člověk zná, vystupuje jako ohrožující.⁵¹

Zde vzniká prostor pro postoj, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem, která může při nedostatku objektivních informací přejít až ke xenofobii. Od xenofobie je velmi blízko ke vzniku rasismu a rasistických postojů.

Rasismus má dvě podoby. Tzv. lidovou a ideologickou. Lidový rasismus vzniká na základě tzv. stigmatizace, kdy je někdo označen tím, že není jedním z nás.⁵²

„Proto také součástí rasismu bývá představa rasové nečistoty.“⁵³

Projevem této podoby rasismu je mimo jiné to, připisovat příslušníkům jiných ras či etnik charakterové a osobnostní vlastnosti nejen odlišné, ale zejména horší. Na toto chování ze strany majoritní společnosti reaguje daná minorita tím, že samu sebe začne považovat a vnímat jako odlišnou. Následně se podle toho začne i

---

⁵¹ viz ŠIŠKOVÁ, T. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 9 – 10.

⁵² viz ALAN, J. Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 10 – 12.

⁵³ tamtéž.

chovat. Někdy takové chování vede až k manifestnímu porušování práv majoritní společnosti, což je pro ni jen potvrzením jejího předchozího tvrzení.⁵⁴

3.2 Meziskupinová dynamika

Pro lepší pochopení vztahu etnické minority a majoritní společnosti je třeba zmínit téma meziskupinové dynamiky. Ta se týká toho, jak vnímáme skupinu, do které patříme, a jak vnímáme skupiny odlišné od té vlastní.

Sociální psychologie používá těžko přesně přeložitelných termínů „in – group“ pro vlastní skupinu a „out – group“ pro skupinu odlišnou. Přibližně to, co je „ve – skupině“ a to, co stojí „mimo – skupinu“. Důležitou roli hrají prostor a skupinové hranice. Diskriminaci cizí skupiny používáme k vymezení pevnějších hranic mezi ní a skupinou vlastní. Při porušení hranic skupin dochází k soutěži, která může snadno přerůst v konflikt. Při porovnávání ostatních skupin s tou vlastní, dopadá naše skupina vždy jako ta lepší a bezpečnější. To vychází z tendence uvažovat v binárních opozicích.⁵⁵

Sociální svět člověka je charakterizován tendencí dělit viděné a vnímané na „my“ a „oni“. Což vede k již zmíněnému „in – group“, kdy uplatňujeme vzorec „já“ – „my“ a „out – group“, kdy je vzorec pozměně právě na „my“ – „oni“. Nelze říci, že bychom takto oddělovali pouze etnicky odlišné příslušníky. Tento model vnímání používáme v případě jakékoliv sociální skupiny.

Proto, abychom si vytvořili vlastní identitu, potřebujeme srovnání s druhými lidmi. To platí i v případě skupinové identity.

„Sociální identita není založena jen na vnímaných podobnostech mezi členy vlastní skupiny, ale také na vnímaných odlišnostech od skupin jiných.“⁵⁶

Tento způsob poznávání reality uplatňujeme a na jeho základě tvoříme naše zkušenosti. To nás vede k tomu, rozlišovat okolní svět na náš bezpečný, dobrý a správný a proti tomu ten druhý, který je špatný, nebezpečný a zlý – svět těch druhých. Nelze tvrdit, že bychom byli jako lidé evolučně naprogramováni

---

⁵⁴ tamtéž.

⁵⁵ tamtéž.

⁵⁶ viz TESARŮ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 65.

k nenávisti k druhým lidem, ale fakt je ten, že uvnitř vlastní skupiny pocítujeme bezpečí a mimo ni hledáme nebezpečí.

V roce 1970 uskutečnil Henri Tajfel sérii experimentů, podle nichž máme tendenci upřednostňovat vlastní skupinu před jinou a stejně tak ji i pozitivněji hodnotit. A to i za těchto tří podmínek: mezi skupinami nedošlo ke střetu zájmů, dotyčným osobám z takového chování neplyne žádný zisk, obě skupiny nebyly v minulosti navzájem nepřátelské.⁵⁷

Stereotypy v případě skupin podceňují rozdíly uvnitř skupiny a zdůrazňují rozdíly mezi skupinou vlastní a cizí. Zároveň dochází k zdůrazňování negativních charakteristik „out – group“ a potlačování negativních a zároveň zdůrazňování pozitivních charakteristik „in – group“. Stereotypizace vede k zachování psychobiologické stability jedince. Lidé usilují o pozitivní skupinovou identitu, protože si od příslušnosti ke skupině odvíjejí svou vlastní osobní identitu. K předpojatosti vůči „out – group“ vede snížení nebo ohrožení společenského hodnocení.⁵⁸

3.2.1 Z pohledu etnické minority

Situace není jednoduchá ani z pohledu těch, kteří jsou vnímáni jako cizí nebo jiní. Majoritní společnosti jsou neustále označovány jako odlišní, patřící k jiné skupině lidí. Od takového jedince, lišícího se od většinového obyvatelstva, je vyžadováno určité chování a způsoby, které přísluší jeho rodné skupině. Na druhé straně, pokud se má takový jedinec začlenit do převažující většinové společnosti, staví ho to mezi dva světy. Přichází srážka dvou kultur, dvou ras, kdy jedna má početně navrch a určuje pravidla. Na jedince, který je příslušníkem minority se vždy hledí přes kritičtější brýle než na člověka „svého“. Neustále je srovnáván a majoritní skupina se tak stává skupinou referenční. V psychice samotného člověka se pak objevuje ambivalence ve smyslu rozpolcení toho, kam vlastně patřím a patřit chci. Nastoupit tak individuální životní cestu je velmi obtížné.⁵⁹

---

⁵⁷ tamtéž, s. 66.

⁵⁸ tamtéž.

⁵⁹ viz ALAN, J. Xenofobie a rasismus: úvodní poznámka sociologa. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 10 – 12.

3.2.2 Mentalita Romů

Romové mají sníženou schopnost rozlišovat realitu od fantazií a snů, to může být jedním z mnoha vysvětlení jejich lhaní. Evropské děti jsou vychovávány k samostatnosti, učíme je zvnitřňovat normy, aby si na jejich základě mohly vystavět vlastní osobnost. U romských dětí je tomu jinak. Individualita není vnímána pozitivně a ani není vyžadována, je něčím nevhodným. Rom žije ve velké rodině, kde je tradicí úcta ke starším a celý klan má svou hierarchii. Každý, z jeho členů, má právo říci svůj názor a skupina ho bere v potaz, ale výsledkem je kolektivní rozhodnutí. Romský jedinec tedy nevystupuje jako samostatná jednotka, ale jako člen většího a pro něj důležitějšího celku. Nemá potřebu samostatnosti, protože vždy má okolo sebe rodinu, která mu s rozhodováním důležitých věcí pomůže.⁶⁰

Vzhledem k tomu, jak jsou Romové pro rodinně založeni, je každý diskriminační počin vnímán nejen jednotlivcem či rodinou, které se daná věc týká, ale má dopad i na celé etnikum. Byť mají romské klany mezi sebou mnohdy rozpory, toto je jeden z mála propojovacích prvků. Pokud bude rasově diskriminován muž od rodiny, celá situace tím vzbudí strach i u zbytku rodiny, protože se Romové vnímají nikoliv individuálně, ale jako kolektiv. To, co ublíží jednomu, jako by v psychologickém důsledku postihlo celou rodinu a její okolí. To vše díky silné emotivní vazbě v rodině.

3.3 Ovlivňování postojů směrem k toleranci

Výchova k toleranci by měla probíhat ovlivňováním postojů. Postoj jako takový má složku kognitivní, emotivní a konativní, je tedy třeba působit na všechny tyto složky, aby došlo k ovlivnění postoje a jeho následné změně.⁶¹

Českým dětem jsou rasistické postoje mnohdy nevědomě podsouvány. Vždyť přirovnání „jsi špinavý jak cikán“ neevokuje nic moc pozitivního. Strašení

---

⁶⁰ tamtéž.

⁶¹ viz ŠIROŇOVÁ, T. Děti a mládež a výchova k toleranci. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 177 – 183.

děti tím, že pokud budou zlobit, „odnesou je cikáni“, také nepřispívá ke kladnému postoji k této etnické menšině.⁶²

Ovlivňovat a formovat postoje je třeba již u malých dětí, které přejímají postoje svých rodičů. Čím liberálnější rodiče ve svých názorech vůči etnickým minoritám jsou, tím je tolerantnější i dítě. Stejně tak je tomu u učitelů a ostatních autorit, které během vývoje dítěte jeho postoje formují. Ve školách se hovoří o tzv. multikulturní výchově, která by měla budoucí generace naučit vyšší toleranci vůči odlišným etnikům a kulturám. Změna pohledu spočívá v chápání odlišnosti jako pozitiva.

3.4 Problémové aspekty života Romů

Kriminogenním faktorem v životě Romů je přístup většinové společnosti. Očekávání sociální patologie českou společností jen zvyšuje míru jejího výskytu a vytváří tzv. začarovaný kruh.

Velkým problémem je odmítání komunikace v meziosobním styku, které je jednou z forem diskriminačního chování vůči Romům. Setkávají se i s otevřeně projevovaným nepřátelstvím, které může vyústit do podoby rasového násilí.

V České republice se objevuje také tzv. institucionální rasismus, a to v oblasti zaměstnaneckých možností, bytové politiky a podobně.⁶³

3.4.1 Kriminalita etnických minorit

Míra kriminality u etnických minorit se odhaduje na dva- až čtyřnásobek míry kriminality u zbytkové, majoritní společnosti. Kriminalita minority Romů se může zvyšovat i větším dohledem policie a občanů. Protože pokud je někdo podezříván a nazírán jako pachatel trestných činů, je pod větší lupou a tím pádem je odhaleno mnohem více trestných činů.

Otázka kriminality je pro Romy velmi citlivé téma. V České republice byla tato data až do roku 1993 zjistitelná z policejních statistik. Od roku 2000, z důvodu

---

⁶² tamtéž, s. 68.

⁶³ viz MOULISOVÁ, M. Problémová stránka života Romů. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 155 – 164.

ochrany osobních údajů už toto možné není a o trestné činnosti páchané Romy lze tak těžko vést statistiky. Romové se bojí, že jakékoliv údaje o nich, které si zaznamenává majoritní společnost, mohou být použity k jejich diskriminaci. O romské kriminalitě se proto mlčí, což ve většinové společnosti ještě podporuje dojem, že je co skrývat.

3.5 Role médií

V dnešní době mají vlivný monopol na veřejné mínění média. Svobodu slova, kterou přinesl právě rok 1989, využívají k mediálnímu obrazu „reality“ tak, jak se jim to hodí. Zejména dle toho, kolik zájmů daná zpráva vzbudí.

Mediální obraz českých Romů je katastrofální. Tak, jako se snažila socialistická vláda všechny přehmaty a nedostatky v případě Romů zahladit, dnešní média je mnohdy využívají jako senzaci. Dopad ve společnosti je znatelný a rasistické smýšlení většiny taktéž. Pokud člověk slýchá dnes a denně o tom, jakou trestnou činnost Romové páchají, jak se nestarají o své děti, jak málo se věnují hygieně apod., tím větší propast mezi ním a příslušníkem takového etnika vzniká, i přesto, že s ním nemá žádnou osobní zkušenost. Pokud budou Romové dále vnímáni většinovou společností pouze skrze obraz, jaký ukazují média, těžko se něco změní.⁶⁴

3.6 Romové a romština

Romský jazyk je v českém ovzduší stále více vytlačován a nahrazován pojmově chudou, velmi často nezvládnutou češtinou. Absence romštiny u českých Romů ale neznamena, že by dobře zvládali jazyk český. Stávají se jazykovými vyhnanci, protože druhá a třetí generace romsky spíše jen rozumí, než mluví, a pokud ano, komolí ji. Nejhorší jsou na tom malé děti, jejichž rodiče doma romsky už nemluví a používají špatnou češtinu. Děti tak chybí mateřský jazyk, který je velmi důležitý pro rozvoj myšlení. Tak vzniká tzv. jazykové vakuum.

---

⁶⁴ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 30.

Dochází také k tzv. kreolizaci romštiny, neboli k jejímu mísení s jazykem většinové společnosti.⁶⁵

Za důležitou je považována podpora romštiny, která by tak splnila úlohu v regeneraci identity Romů a podpořila jejich integraci do české společnosti.⁶⁶

Romština jako jazyk nemá tradici v oblasti překladové literatury ani ustálené formy psaného jazyka. Užívá se pouze v komunikované podobě a slouží k ústnímu dorozumívání v soukromém životě.⁶⁷

3.7 Rasismus ze strany Romů

Postoj Romů k Čechům je popisován nikoliv jako rasismus, ale jako reakce na otevřené nepřátelství a rasovou diskriminaci. To, co se objevuje jako většinově chápaný romský odpor vůči majoritě, je spíše vyjádřením romského nacionalismu. V poslední době se však objevuje názor ze strany Romů, že na rasismus je třeba odpovídat zase jen rasismem. Pokud se tento úsudek nezmění a začne být realizován, tak se situace mezi českou majoritou a romskou menšinou zase jen vyhrotí.⁶⁸

3.8 Sociální vyloučení menšin

Sociální vyloučení jedince, který náleží ke skupině ohrožené tímto jevem, znamená, že má omezené šance uspět ve světě. A zejména v dnešní době úspěch k podstatným hodnotám patří. Romové, jako skupina, jsou sociálním vyloučením postiženi v české republice velmi výrazně.

Výrazný vliv na sociální vyloučení má fakt, že Romové žijí v segregovaných lokalitách. K tomu dochází v důsledku politiky jednotlivých obcí nebo přirozené migrace Romů, kteří se do těchto lokalit sami stěhují. V takových oblastech dochází ke koncentraci sociálních problémů, jako je nezaměstnanost,

---

⁶⁵ tamtéž, s. 41.

⁶⁶ viz FRIŠTENSKÁ, H., HAIŠMANN, T., VÍŠEK, P. Souhrnné závěry. In *Romové v České republice (1945 – 1998)*. Praha: Socioklub, 1999, s. 473 – 503.

⁶⁷ viz JIRASOVÁ, M., POSPÍŠIL, M., SULITKA, A. Národnostní menšiny v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 89 – 122.

⁶⁸ tamtéž, s. 69 – 70.

špatné hygienické podmínky a následný špatný stav zdraví obyvatel, nízká úroveň vzdělání, výskyt rizikových forem chování apod. Ve většině případů dochází k neshodám mezi Romy a většinovým obyvatelstvem.

Romové, kteří se v takových lokalitách shromažďují, jsou snadným cílem útoku extremistů.

3.9 Emoce strachu

Každý Rom v sobě nese odvěkou zkušenost rodu, který byl po staletí utlačován, vykořisťován a pronásledován. To je zakódováno také v jeho reakcích. Je obnovován každou další urážkou, hanlivým nápisem či rasovou diskriminací.

„Kolektivně prožívaná emoce strachu má velký význam nejen při vytváření skupinového vědomí ohrožení, ale též jako činitel podporující soudržnost (homogenitu) skupiny.“⁶⁹

Taková emoce strachu plynoucí ze sociálního prostředí roste úměrně s mírou neuspořádanosti takového prostředí a při změně sankcí. Těžko dosáhnout kooperace mezi menšinovou a většinovou skupinou, jejichž vztah je do takové míry ovlivňován strachem.⁷⁰

3.10 Romové a Češi

Jak Romská menšina, tak česká majoritní skupina má jedna k druhé výhrady. V každé společenské skupině lze nalézt jedince, kteří generalizují informace o skupině odlišné. Jedná se zejména o informace a zkušenosti negativního charakteru.⁷¹

Problém spočívá v tom, že doposud se je vždy snažila většinová společnost asimilovat. Pokusy o integraci v sobě nesly mnohdy asimilační podtext. Pokud zkusíme tuto minoritu přijmout takovou, jaká je, se všemi klady i zápory, může se úroveň soužití značně zlepšit.

---

⁶⁹ viz PEKÁREK, P. Romové mezi námi. In *Romové – reflexe problému. Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, s. 11 – 18.

⁷⁰ tamtéž.

⁷¹ viz SEKÝT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 119 – 125.

„Porozumění Romům, jejich činností i jejich reakcím, porozumění způsobům jejich adaptace a jejich kulturní a sociální dynamice, by mělo vést k vyřešení problémů ve vzájemném soužití s ostatní populací.“⁷²

3.11 Stereotypy o Romech

Zárodky předsudečného vnímání romského etnika byly podporovány také uměním. V dílech mnoha malířů jsou Romové zobrazováni jako obratní zloději. Charakteristický je námět romské ženy věšticí z ruky a chlapec, který ve chvíli nepozornosti zájemci o poznání budoucnosti krade peníze. Romové představovali exotično. Dlouhé vlasy romských žen, šperky i oblečení a zejména snědá pleť, která však byla považována za nečistou.⁷³

Na konci 19. století představil Cesar Lombroso svou teorii o původu zločinnosti. Zabýval se v ní mravní zkázou podřadných národů, čímž posílil všeobecné mínění o Romech a jejich mravní zkaženosti. Ve své teorii pro ně neměl dobrého slova.

„Cikány líčil jako pyšné, domýšlivé, marnotratné, nestydaté, neschopné, hlučné a násilné prostopášníky, kteří rádi pojídají mršiny a podezíral je z kanibalismu.“⁷⁴

Jeho vizi podpořil sociální darwinismus, který označil za jediný podstatný faktor, faktor biologický. Dle něj by neměl stát ochraňovat slabé, ale vynaložit všechny své síly k podpoře těch jedinců, jejichž biologický základ je dostatečně silný a dobrý.⁷⁵

Za vrozenou charakteristiku, společnou všem Romům byla považována nechuť k práci a potřeba svobody. A proto ti, kdo chtěli trestat, ve 30. letech dvacátého století usoudili, že pokud chtějí Romům ještě více znepříjemnit život, nic je nezasáhne tolik jako ztráta svobody a povinnost pracovat.

---

⁷² viz ŠOTOLOVÁ, E. Příchod Romů do Evropy. In *Romové – reflexe problému. Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, s. 52 – 100.

⁷³ viz FRASER, A. *Cikáni*. Přel. Marta Miklušáková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 106 – 108.

⁷⁴ tamtéž, s. 204 – 205.

⁷⁵ tamtéž.

To, jaký byl v Evropě v tomto období postoj k Romům, dokazuje následující citace: „*Další policejní správy byly přesvědčeny, že i ony musí mít s Cikány problémy, a proto potřebují přijmout podobná opatření.*“⁷⁶ To jen dokazuje zhoubu předsudků a stereotypního vnímání Romů v daném období.

Přednacistické Německo připravilo nadcházejícímu režimu živnou půdu zavedením Ústředního úřadu pro boj s cikánským zlořádem.⁷⁷

Ve Švýcarsku vznikla dětská charita, která odstartovala mnohaletou snahu o převýchovu romských dětí. Díky tehdy moderní eugenice byly Romům násilím odebírány děti a umisťovány do dětských domovů, aby byly převychovány a snáze se tak začlenily do běžné většinové společnosti.⁷⁸

Snaha kontrolovat pohyb a počet romských obyvatel byla v meziválečném období zvýšena a Romy tak zasáhla urbanizace, díky níž byli více vidět v hledáčku policie.⁷⁹

„Když se v Německu v roce 1933 dostala k moci nacistická strana, zdělila propracovaný právní aparát, který kontroloval řadu skupin požadovaných za nežádoucí.“

Mnozí nacističtí úředníci ve vysokých postech se o takových zákonech vyjadřovali pohrdlivě a pozastavovali se nad jejich mírností.⁸⁰

Problém s určením etnicity romského zákona částečně vyřešily Norimberské zákony, avšak k určení míry „čisté cikánské krve“ bylo zapotřebí dalšího testování. Tím byl pověřen doktor Robert Ritter, který mimo jiné zkoumal biologické předpoklady ke kriminalitě.

Úryvek z jeho zprávy: „*Podářilo se nám zjistit, že více než 90 procent tzv. čistokrevných Cikánů jsou smíšené krve... Další závěry našeho pátrání umožňují charakterizovat Cikány jako bytosti zcela primitivního etnického původu, jejichž mentální zaostalost nedovoluje skutečnou sociální adaptaci... Cikánská otázka*

---

⁷⁶ tamtéž, s. 208.

⁷⁷ tamtéž.

⁷⁸ tamtéž, s. 208 – 209.

⁷⁹ tamtéž, s. 210.

⁸⁰ tamtéž, s. 211.

*může být vyřešena pouze tehdy, až se podaří podstatnou většinu asociálních a ničemných cikánských míšenců umístit do velkých pracovních táborů, kde budou nuceni pracovat, a až se množení této míšenecké populace jednou provždy zamezí.*⁸¹

V zahraničí ani v Německu se takový přístup nesetkal s nesouhlasem veřejnosti tak, jak tomu bylo například u Židů.

Dle autora knihy *Cikáni* byly v Německu za druhé světové války zaměňovány předsudky za vědu.⁸²

Další stereotypy týkající se Romů uvádí článek Helen Carterové. Za prvé jde o stereotypy spojené s jejich kočovným způsobem života. Obraz nečistoty, krádeží a nechuti k práci. Za druhé jsou viděni jako přenašeči nebezpečných chorob, čímž ohrožují obyvatelstvo, v zemích, kde se objeví. Velice oblíbená, zejména ve vědeckých kruzích, byla v 19. a 20. století teze, že jejich vlastnosti jsou dědičnou záležitostí tohoto etnika. Jiní to naopak připisovali jejich úzkému soužití s přírodou. Opozitní stereotypy vycházejí z romantické představy Cikána, jako nespoutaného svobodného jedince. Toho využívali zejména umělci v období romantismu. I pro tento stereotyp měli vědci vysvětlení. Romové jsou tak primitivní rasa, která žije v přírodě, a proto zaostává ve vývoji za většinovou společností. Tyto stereotypní postoje koexistovaly spolu, bohužel představa Roma jako romantického snílka ustupuje do pozadí a je přičítána starším generacím Romů, kteří kočovali a takovým způsobem žili. Míšením s většinovou populací už je ani nelze považovat za pravé ryzí Cikány.⁸³

3.13 Z odlišného cizím

Podle Maria Erdheima vzniká obraz cizince velmi brzy. V době, kdy si utváříme obraz matky. Obava z nepřítomnosti matky vzbuzuje strach, strach

---

⁸¹ tamtéž, s. 213.

⁸² tamtéž, s. 214.

⁸³ viz CARTER, H. *Race, Romanticism and Perspectives on Gypsy Education in Early Twentieth Century Britain* /online/. c2002 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.sussex.ac.uk/history/research/usjch/pastissues>

z neznámého a cizího. Strach asociuje cizince. Z toho lze vyvodit závěr, že pokud změníme tento negativní postoj, odbouráme tím i strach z cizinců.⁸⁴

Sociální vědy nevysvětlují strach z cizích jako vrozený, ale jako sociální konstrukt, který se aktivuje v určitých sociálních situacích. Jednou z takových situací je konkurenční boj na trhu práce a v oblasti bydlení. Takový postoj není rasově podmíněn.⁸⁵

Ze studie provedené Kohlbacherem a Reegerem na téma Identifikace diskriminačních názorů plyne, že míra nenávisti k cizincům se zvyšuje s narůstajícím věkem respondentů. Pohlaví nehraje žádnou roli, muži i ženy mají stejnou schopnost xenofobních postojů. Čím vyšší bylo dosažené vzdělání respondenta, tím tolerantněji se vůči cizincům projevoval. Velký vliv má to, zda je cizinec sousedem daného jedince. Studie uvádí, že čím je sociální kontakt četnější, tím je menší prostor pro vznik předsudků. Samozřejmě je podstatné, jakou kvalitu takové vztahy mají a jaká je daná zkušenost.⁸⁶

3.14 Rasistická konstrukce reality

Rasistické představy se vyvíjely v úzké spojitosti s vývojem myšlení o rasách. Kořeny rasového smýšlení sahají do brzkých počátků 18. století a úzce souvisejí s tehdejšími způsoby uvažování. Myšlenka národa a pozdější rovnosti všech národů charakterizuje nové smýšlení o společnosti. Nadřazenost plynoucí z postavení aristokratické šlechty mohla být možným základem pro nerovnost ras. Rasa je v té době vnímána jako příslušnost k určitému rodu či rodině, jejíž čistotu je třeba zachovat.

Historický vývoj konce 18. století a první poloviny století devatenáctého ukazuje, že tzv. „rasová“ konstrukce společnosti vzniká v relativně homogenní společenské skupině. Tato myšlenka dokazuje, že není reakcí na etnické konflikty, ale odráží společenské přeskupení a změny ve společnosti.⁸⁷

---

⁸⁴ viz AUGENEDER, S. Jak se z jiného stává cizinec? In MACHALOVÁ, T. aj. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 60 – 75.

⁸⁵ tamtéž.

⁸⁶ tamtéž.

⁸⁷ viz MACHALOVÁ, T. Co znamená rasismus? In MACHALOVÁ, T. aj. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 84 – 105.

3.15 Rizika informačního deficitu

Předpokladem pro změnu přístupu k romské menšině je dostatečné množství informací. Na tom selhával dosavadní přístup. Je třeba mít stále aktualizované informace z různých oblastí života Romů a v neposlední řadě informace o tom, co sama menšina dle svého názoru potřebuje. Chybí informace o hospodářské, kulturní i sociální situaci Romů a to z hlediska celorepublikového i regionálního. Je možné, že pokud by majorita takové informace měla, nikdo by se exodu Romů v roce 1997 nedivil. Absence informací budí dojem zastírání reálného stavu.⁸⁸

---

⁸⁸ viz FRIŠTENSKÁ, H., HAIŠMANN, T., VÍŠEK, P. Souhrnné závěry. In *Romové v České republice(1945 – 1998)*. Praha: Socioklub, 1999, s. 473 – 503.

4 SOUČASNÝ STAV

4.1 Rasová diskriminace, rasové násilí

Rasová diskriminace je nejvíce cítit v oblasti zaměstnání. V České republice se týká nejvíce Romů. Dnes už nemůže zaměstnavatel do poptávky po zaměstnanci přímo uvést, že nezaměstná romského příslušníka. K odmítnutí dochází většinou až v osobním kontaktu. Další z pojistek proti zaměstnání příslušníka romské minority je požadavek čistého trestního rejstříku i na pozicích, které ho nevyžadují.

Diskriminace v oblasti vzdělání vychází zejména z toho, že české školství je nastaveno pouze na české normy a není připraveno se přizpůsobovat jakýmkoli odlišnostem. Je tedy etnocentricky zaměřeno.

K diskriminaci v oblasti sociální a zdravotní péče dochází zejména přímým způsobem, a to kontaktem s jednotlivými osobami majoritní společnosti, které v této funkci vykonávají své povolání (sociální pracovník, lékař, apod.).

V oblasti přístupu ke zboží a službám, se objevuje diskriminace v přímé formě, kdy jsou příslušníci etnicky odlišných skupin např. přímo vyhazováni z hospod nebo nejsou obslouženi.

Diskriminace na trhu s byty je jednou z nejkomplicovanějších. Tendence Romy odsouvat na periferie měst, či do neatraktivních lokalit je dnes běžnou praxí. Trh s realitami mnohdy sám pracuje na přesunu romských rodin, z lukrativních lokalit. Romové jsou na jedné straně vytěsňováni z tzv. dobrých adres a zároveň soustřeďováni do míst s tzv. špatnou adresou, kde vznikají uzavřené romské komunity a propast mezi Romy a českou společností se tím jen prohlubuje.

K rasové diskriminaci dochází i na osobní úrovni ve vztazích mezi lidmi, kdy je na příslušníky etnika či národnosti veřejně urážlivě pokřikováno.⁸⁹

---

⁸⁹ viz FRIŠTENSKÁ, H. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 12 – 34.

Proti rasové diskriminaci je nejúčinnější formou obrany to, pokud sám postižený vyhledá pomoc. Mnohdy ale k takovému jednání vůbec nedojde, protože nedůvěra v právní systém majoritní společnosti je v diskriminovaných jedincích hluboce zakořeněna. Největší posun v této oblasti představuje Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), který Česká republika přijala na jaře roku 2008.⁹⁰

Důležité ovšem je, že rasové násilí není většinovou společností České republiky podporováno.

4.2 Národnostní menšiny v ČR

Termín menšina „označuje skupinu, která má vůči jiné (většinové) společnosti specifické vztahy.“⁹¹

Soydan a Williamsová (1998) vymezují jako zásadní činitel pro definování menšiny mocenský vztah. Ten se nezabývá počtem, ale spíše charakterizuje vzájemné vztahy.

Sheafer v roce 1996 definuje menšinu v podobném duchu jako „*podřízenou skupinu, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nebo moci nad vlastními životy, než mají příslušníci dominantní nebo většinové skupiny*“.⁹²

Charakteristickými znaky takové menšiny jsou zejména odlišné tělesné nebo kulturní znaky, které její příslušníky odlišují od příslušníků většiny, dále mají její členové zkušenost se znevýhodněními a předsudečnými postoji, jejich příslušnost k minoritě není dobrovolná, ale zároveň pocítují solidaritu s jinými příslušníky téže skupiny a sňatky jsou uskutečňovány zpravidla mezi příslušníky téže skupiny.⁹³

V roce 2007 žilo na území České republiky 5% tradičních národnostních menšin. Naše společnost se od druhé světové války po rok 1989 multikulturalitou

---

⁹⁰ tamtéž.

⁹¹ viz NAVRÁTIL, P. Sociální vyloučení menšin jako problém společnosti. In NAVRÁTIL, P. aj. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 16.

⁹² tamtéž.

⁹³ tamtéž.

vůbec nezabývala, byla izolovanou zemí. Český občan se díky uzavřeným hranicím a cenzurovaným zprávám o lidech z jiných kultur téměř neměl možnost dozvědět.⁹⁴

Co se týká zastoupení Romů v české populaci, ukazují sociologické výzkumy na odlišnosti ve vnímání termínu „národnost“. V české populaci se tento pojem formoval zejména během Národního obrození. Romové nemají vymezeno, co přesně národnost je. Proto dochází k zaměňování termínů státní občanství a národnost. Z tohoto důvodu se skutečný počet Romů na území České republiky pouze odhaduje. Odhady udávají 250 000 až 300 000 romských obyvatel, ale skutečný počet může být vyšší.⁹⁵

4.3 Pozitivní diskriminace

Pozitivní diskriminace by mohla být jedním ze způsobů, jak pomoci českým Romům. Názory odborníků se v tomto případě mnohdy rozcházejí. Ustanovit takové podmínky, pro sociálně slabé, které by jim dopomohly k získání zaměstnání a tím zvýšily jejich životní standard. Tomu se říká pozitivní diskriminace.

V 50. letech minulého století byl takový program využit v USA u černých občanů, dnes se označuje jako tzv. afirmativní akce. Určité státní zakázky byly vyhrazeny pro uchazeče z řad menšin, podniky vytvářely pracovní místa pro stejné spektrum zaměstnanců.

Je ovšem otázkou, zda by obdobná politika fungovala i v případě Romů. Většinová veřejnost se brání tomu, aby byli Romové jakkoliv zvýhodňováni.

Autor knihy, *S Romy žít budeme* - jde o to jak, zastává názor, že by velmi pomohla sociální reforma takového charakteru, aby do její sítě snadno spadli sociálně slabí a s nimi povětšinou i Romové. Pokud bude takový systém vytvořen pouze pro Romy, povede to jenom k nevoli ze strany majority a sami Romové tím budou opět vyňati ze skupiny „běžný občan“. To by postavilo jen další překážky. Pro otce romských početných rodin je výhodnější nepracovat a pobírat sociální

---

⁹⁴ viz ŠIŠKOVÁ, T. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 88 – 89.

⁹⁵ viz JIRASOVÁ, M., POSPÍŠIL, M., SULITKA, A. Národnostní menšiny v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 89 – 122.

dávky. I zde by měl stát zakročit a nastavit takové podmínky, aby se takovému romskému otci s mnoha potomky vyplatilo pracovat. Pokud nad tím zauvažujeme čistě laicky, málokdo by chodil pracovat a dostával za to méně peněz, než když by seděl doma a nic nedělal.⁹⁶

4.4 Šluknovský výběžek 2011

V květnu roku 2011 se do povědomí občanů české republiky dostaly zprávy o nespokojenosti obyvatel Šluknovského výběžku. Sdružení pro rozvoj Šluknovska zaslalo premiérovi vlády, Petru Nečasovi, dopis s prosbou o pomoc při řešení nastalé situace.

V dopise upozorňují na zhoršenou bezpečnostní situaci ve městech a obcích oblasti Šluknovského výběžku. Situace tohoto regionu je dle jejich názoru špatná, vládne zde nezaměstnanost a mladí schopní lidé ho opouštějí z důvodu neperspektivnosti. V několika posledních měsících zde byl zaznamenán vysoký příliv nepřizpůsobivých občanů a to zejména z Ústeckého kraje. Vyjadřují svou obavu z toho, že tomu není jen tak, a z financování tohoto přesunu nepřizpůsobivých obyvatel obviňují třetí nejmenovanou stranu. Životní podmínky v této oblasti nejsou ideální, není práce pro místní obyvatele a příchod přistěhovalců celou situaci jen zhoršil. Vznikají uzavřená ghetta nově příchozích a veřejnost ztrácí přehled o jejich počtu. Od té doby stoupla trestná činnost ve šluknovském výběžku o 200% a budoucnost s těmito přistěhovalci vidí místní jako komplikovanou až nebezpečnou. Sdružení vyjadřuje obavu o to, že trestná činnost bude nepřizpůsobivými obyvateli páchána i za hranicemi republiky, což by mohlo vést ke zhoršení vztahů s Německem a dokonce ohrozit existenci Schengenského prostoru. Varují před vznikem sociální krize, která by se mohla rozšířit na celou Českou republiku. Žádají o znovuzvážení plánovaného snižování stavů policistů. Na závěr znovu vyjadřují prosbu o pomoc a žádají premiéra o návštěvu šluknovské oblasti.⁹⁷

---

⁹⁶ viz ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 76 – 77.

⁹⁷ viz ROMEA. *Dopis Sdružení pro rozvoj Šluknovska premiérovi Petrovi Nečasovi /online/*. c2011, poslední revize 20.8.2011 /cit. 2012-08-25/. Dostupné z <http://www.romea.cz/cz/zpravy/dopis-sdruzeni-pro-rozvoj-sluknovska-premierovi-petrovi-necasovi>

Ve Varnsdorfu, jednom z pohraničních měst Šluknovského výběžku, se mělo konat setkání, na kterém by místní obyvatelé vyjádřili nesouhlas se stěhováním nepřizpůsobivých lidí do jejich města, ten však byl pořadatelem zrušen ze strachu, že by jej mohly navštívit neonacistické strany.

Příliv nepřizpůsobivých občanů stále trvá, spekulanti z velkých měst od nich odkupují byty (často za oddlužení) na lukrativních místech ve velkých městech a bývalé nájemníky stěhují do chudých pohraničních oblastí. Starousedlíci si stěžují zejména na nepořádek a rušení nočního klidu.⁹⁸

Zastupitelé měst a obcí na Šluknovsku žádají o splnění desatera požadavků a legislativních úprav, které by pomohly řešit vzniklou situaci. Mezi ně patří: požadavek na zachování stávajícího počtu policistů; změna rozpočtového určení daní tak, aby se větší část peněz rozdělovala mezi menší města, což by řešilo zejména vytvoření nových pracovních pozic a snížilo tak vysokou nezaměstnanost v regionu; změnu loterijního zákona, který navrhl Senát ČR; změna vyhlášky Zákona o kovech, čímž by se zamezilo krádežím barevných kovů a jejich prodeji; zavedení Centrálního registru přestupků; řešení drogové a pouliční kriminality; nastavení hygienických norem, které by přesně vymezily, na kolika m² může žít kolik osob a tím by se zamezilo sestěhovávání těchto nepřizpůsobivých obyvatel; snazší vymahatelnost práva ČR, což by efektivněji řešilo trestnou činnost a zároveň posílilo autoritu policie; motivační a spravedlivé rozdělování sociálních dávek; efektivní a hlavně rychlé řešení zaměstnanosti nepřizpůsobivých obyvatel. Zároveň znovu vyzývají premiéra Nečase k návštěvě Šluknovské oblasti.⁹⁹

Situace vyeskalova po útoku Romů mačetami na hosty baru v Novém Boru na Českolipsku. Situaci předcházel konflikt obsluhy baru se dvěma mladými Romy, kteří se dožadovali hry na výherních automatech. Obsluha chtěla vidět občanské průkazy, na to však chlapeci nereagovali a šli hrát. Když chtěli následně vyplatit výhru, požadovala obsluha znovu občanské průkazy a částku odmítla

---

⁹⁸ viz BUMBA, J., PRESOVÁ, E. *Severočeské obce trpí přílivem nepřizpůsobivých lidí* /online/. c2011, poslední revize 19.8.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/severoceske-obce-trpi-prilivem-neprizpusobivych-lidi--937062>

⁹⁹ viz KLAUBENSCHALCOVÁ, A. *Desatero Šluknovského výběžku* /online/. c2011, poslední revize 02.08.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.nasedecinsko.cz/decinsko-aktualne/desatero-sluknovskeho-vybezku/?aktualitaId=10283>

vyplatit. Mladí Romové ji začali urážet, na což reagovalo několik hostů, kteří je z baru vyvedli. Romové odešli a po chvíli se vrátili s posilou a vyzbrojeni mačetami. Tři hosté baru utrpěli vážná zranění. Dva pachatelé byli zadrženi na místě přivolanou policií, jeden se později k útoku přihlásil a zbylí dva jsou na útěku. Hrozí jim 15 – 20 let vězení a uvažuje se i o výjimečném trestu. Tamní lidé reagovali na útok poklidnou demonstrací, kde vyjádřili nesouhlas s násilím. Na demonstraci dorazili i pravicoví extremisté a neonacisté, aby uskutečnili pochod, což mělo za následek přivolání policejních těžkooděnců.¹⁰⁰

V Rumburku došlo k útoku dvaceti romských mladíků na šest „bílých“. Ti před nimi utekli a schovali se v domě. Romové rozbili dveře a napadli je teleskopickými obuškami. Napadení byli převezeni do nemocnice. V oblasti Šluknovského výběžku se situace ještě více vyhrotila. Na protesty dohlíželi policisté, těžkooděnci a antikonfliktní tým. Lidé volají po tom, aby vláda zakročila. Zastupitelé měst požadují větší pravomoci.¹⁰¹

Lidé očekávají zásah ze strany vlády, ale celá věc se začleněním romského etnika se vleče již příliš dlouho. Obyvatelé Šluknovska požadují rychlé a efektivní řešení. To nabízejí neonacisté. Romové se oprávněně bojí.¹⁰²

Romové, kteří žijí ve šluknovských městech a obcích déle, než nově přichozí, s jejich chováním nesouhlasí a mají strach. Obávají se toho, že na ně většinová společnost hledí jako na jednotnou komunitu a obávají se útoků na své rodiny. I oni doufají v zásah vlády.¹⁰³

---

¹⁰⁰ viz ČT24. *V Novém Boru útočili mačetou, nyní jim hrozí i výjimečný trest* /online/. c2011, poslední revize 9.12.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/156407-v-novem-boru-utocili-macetou-nyni-jim-hrozi-i-vyjimecny-trest/>

¹⁰¹ viz SUK, J., KOTTOVÁ, A. *Ve Varnsdorfu demonstrovaly stovky lidí proti rostoucí kriminalitě* /online/. c2011, poslední revize 2.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z

<http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/zprava/ve-varnsdorfu-demonstrovaly-stovky-lidi-proti-rostouci-kriminalite--943139>

¹⁰² viz ČERNÝ, O. *Lidé na Šluknovsku jsou zoufalí, proto podporují radikály, říká aktivista* /online/. c2011, poslední revize 5.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/lide-na-sluknovsku-jsou-zoufali-proto-podporuji-radikaly-rika-aktivista-1i-domaci.aspx?c=A110905_1646388_usti-zpravy_oks

¹⁰³ viz PARÍZKOVÁ, L. *Vládní zmocněnkyně na severu: Romové se tady bojí o život* /online/. c2011, poslední revize 1.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vladni-zmocnenkyne-na-severu-romove-se-tady-boji-o-zivot_211046.html

To, že ne všichni smýšlejí rasisticky se rozhodla ukázat iniciativa „Nenávist není řešením“, která se zúčastnila tří pochodů, organizovaných extremisty. Svoji přítomností chtěli dát na srozuměnou, že jsou lidé, kteří s rasismem a neonacismem nesouhlasí a uvědomují si, že to, co se na Šluknovsku děje, není aktuální, nýbrž dlouholetý problém.¹⁰⁴

4.4.1 Shrnutí situace ve Šluknovském výběžku

Situace ve Šluknovském výběžku jen poukázala na dlouholetý problém. Zatím nebyl nikdo z politiků schopen věc účinně řešit. Hovoří se o tom, že je to proces na mnoho let, což snižuje akutnost celé situace. Události na Šluknovsku dokázaly, že problém to je a stále velmi aktuální a nelze před ním zavírat oči. Obavy místních, z narůstající kriminality jsou pochopitelné, zvláště v ekonomicky slabém regionu, jakým Šluknovsko bezesporu je. Chování realitních spekulantů je zaměřeno pouze na zisk, nikoliv na následky takového jednání. Eskalace situace po útocích jen nahrála neonacistům a rasistům, kteří by rádi otevřeli konflikt, jakousi „rasovou válku“. Jako pozitivní hodnotím to, že jsou lidé, kteří jsou schopni se vůči takovým projevům nenásilně postavit.

4.5 Potenciální příčiny stávajícího stavu

Průnik obou sociálních systémů, romského a českého, se jeví jako zásadní faktor stále vzrůstajícího sociálního napětí. Týká se zejména prolnutí ekonomických aktivit. Romové se stali v rámci většinového systému zaměstnanými potažmo nezaměstnanými. Až za posledních třicet let je zrak většinové společnosti upřen na míru zaměstnanosti romské populace. Zánik industrializované společnosti s sebou přinesl velký nárůst romské nezaměstnanosti, protože se nedokázali adaptovat na současný tržní systém.¹⁰⁵

4.6 Aktuálně

Velmi důležitou roli hraje síť sociálních kontaktů. Čím větší kontakt a vyšší míra tolerance mezi majoritní a minoritní skupinou lidí je, tím více jsou předsudky

---

¹⁰⁴ viz ROMEA. *Neonacistům a rasistům se v Novém Boru a Rumburku postaví slušní lidé* /online/. c2011, poslední revize 6.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.romea.cz/cz/zpravy/neonacistum-a-rasistum-se-v-novem-boru-a-rumburku-postavi-slusni-lide>

¹⁰⁵ viz PEKÁREK, P. Romové mezi námi. In *Romové – reflexe problému. Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, s. 11 – 18.

a případný vznik xenofobie (rasismu) potírány. Vzájemná chuť poznat se a žít spolu v harmonii je však nezbytná. Takovou toleranci je třeba vychovávat a budovat už v nejmenších celcích, jako jsou školní třídy příp. soužití v obcích.

4.6.1 Výzkum 2010

Vláda České republiky vydala na podzim roku 2011 Zprávu o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010.¹⁰⁶

Zpráva je obsáhlá a poskytuje množství informací z různých oblastí. Poměrně aktuální data přináší výzkum, který zadalo Ministerstvo vnitra. Nazývá se Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců. Část výzkumu se týkala postojů většinové společnosti vůči romské minoritě. Záměrem výzkumu bylo zjistit, zda měla ekonomická krize v roce 2008 dopad na pokles tolerance a solidarity vůči národnostním menšinám a cizincům. Získaná data uvádějí, že Romy považuje za nepřizpůsobivou skupinu obyvatel 83% Čechů. Výsledky poukazují na silný anticiganismus, který dle zprávy nemá tolik společného s rasismem, jako s nacionalismem. Autoři výzkumné studie uvádějí, že tendenci inklinovat k extremismu mají lidé s nižším vzděláním, nezaměstnaní, nespokojení se svými majetkovými poměry a životní situací. Naopak vyšší dosažené vzdělání je předpokladem odolnosti vůči autoritářským sklonům.

Obdobné výsledky přinesl výzkum Sociologického ústavu Akademie věd ČR, nazvaný Vztah Čechů k národnostním skupinám v ČR. 74% respondentů uvedlo, že cítí silné nesympatie k Romům. Do šetření bylo zahrnuto 15 národnostních menšin, žijících na území české republiky. Romská menšina skončila v žebříčku oblíbenosti na patnáctém místě.¹⁰⁷

Uvedené výzkumy dokazují, že Češi vnímají romské etnikum více jako cizince, než spoluobčany. Ekonomická krize, která zasáhla většinu české

---

¹⁰⁶ viz VLÁDA ČR. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010* /online/. c2011, poslední revize 13.10.2011 /cit. 2012-08-27/. Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>

¹⁰⁷ tamtéž.

společnosti, zvýšila riziko výskytu pravicového extremismu. Protože ekonomická úroveň mnohých obyvatel ČR se snížila a zvýšila se nezaměstnanost, snížila se zároveň míra tolerance k národnostním menšinám (zejména Romům).

ZÁVĚR

V první kapitole jsem definovala klíčové pojmy týkající se tématu bakalářské práce. Za pomoci srovnání definic od různých autorů jsem uvedla vlastní interpretaci daných pojmů, které jsou pro pochopení tématu podstatné. Do kapitoly jsem zahrnula i pár rozšiřujících poznámek, týkajících se klíčových slov.

Ve druhé kapitole jsem představila historický vývoj xenofobie a rasismu ve společnosti. Dále jsem se zabývala historií Romů od první zmínky, která o nich existuje a dalších historických faktorech, týkajících se daného tématu.

Ve třetí kapitole jsem věnovala pozornost psychologickým aspektům, které se týkají problematiky xenofobie a rasismu. Uvedla jsem vývoj daných jevů u jedince i společnosti. Zabývala jsem se také pohledem z druhé strany, tedy tím, jak situace působí na psychiku Romů. Zamýšlela jsem se nad dalšími oblastmi psychiky, které xenofobie a rasismus ovlivňují.

Ve čtvrté závěrečné kapitole jsem na příkladu událostí ve Šluknovském výběžku představila současnou situaci mezi Romy a většinovou společností na území České republiky. V minulém roce zde proběhly vážné nepokoje, ty nastaly vygradováním složitého stavu, který mezi Romy a většinovým obyvatelstvem, žijícím v těsném kontaktu, panuje.

Cílem práce bylo seznámit čtenáře s některými aspekty soužití Romů a většinového obyvatelstva. Zároveň přes obsáhlost dané problematiky přehledně shrnout související informace a pokusit se podnítit čtenáře k zamyšlení nad současným stavem.

Použitá literatura

ATKINSON, R. , et al. *Psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-640-3

FRASER, A. *Cikáni*. Přel. Marta Miklušáková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, ISBN 80-7106-212-X

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-569-1

MACHALOVÁ, T. aj. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, ISBN 80-7239-099-6

NAVRÁTIL, P. aj. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-741-8

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, 80-7178-250-5

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-182-2

TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-097-9

Romové – reflexe problému. Soubor textů k romské problematice. Praha: Sofis, 1997, ISBN 80-902439-0-8

Romové v České republice(1945 – 1998). Praha: Socioklub, 1999, ISBN 80-9902260-7-8

Internetové zdroje

BANCROFT, A. *“Gypsies to the Camps!”: Exclusion and Marginalisation of Roma in the Czech Republic* /online/. c1999, poslední revize 25.7.1999 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://socresonline.org.uk/4/3/bancroft.html>

BUMBA, J., PRESOVÁ, E. *Severočeské obce trpí přílivem nepřizpůsobivých lidí* /online/. c2011, poslední revize 19.8.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/severoceske-obce-trpi-prilivem-nepriprusobivych-lidi--937062>

CARTER, H. *Race, Romanticism and Perspectives on Gypsy Education in Early Twentieth Century Britain* /online/. c2002 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.sussex.ac.uk/history/research/usjch/pastissues>

ČERNÝ, O. *Lidé na Šluknovsku jsou zoufalí, proto podporují radikály, říká aktivista* /online/. c2011, poslední revize 5.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/lide-na-sluknovsku-jsou-zoufali-proto-podporuji-radikaly-rika-aktivista-1li-/domaci.aspx?c=A110905_1646388_usti-zpravy_oks

ČT24. *V Novém Boru útočili mačetou, nyní jim hrozí i výjimečný trest* /online/. c2011, poslední revize 9.12.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/156407-v-novem-boru-utocili-macetou-nyni-jim-hrozi-i-vyjimecny-trest/>

KLAUBENSCHALCOVÁ, A. *Desatero Šluknovského výběžku* /online/. c2011, poslední revize 02.08.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.nasedecinsko.cz/decinsko-aktualne/desatero-sluknovskeho-vybezku/?aktualitaId=10283>

PAŘÍZKOVÁ, L. *Vládní zmocněnkyně na severu: Romové se tady bojí o život* /online/. c2011, poslední revize 1.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vladni-zmocnenkyne-na-severu-romove-se-tady-boji-o-zivot_211046.html

ROME A. *Dopis Sdružení pro rozvoj Šluknovska premiérovi Petrovi Nečasovi* /online/. c2011, poslední revize 20.8.2011 /cit. 2012-08-25/. Dostupné z <http://www.romea.cz/cz/zpravy/dopis-sdruzeni-pro-rozvoj-sluknovska-premierovi-petrovi-necasovi>

ROME A. *Neonacistům a rasistům se v Novém Boru a Rumburku postaví slušní lidé* /online/. c2011, poslední revize 6.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z <http://www.romea.cz/cz/zpravy/neonacistum-a-rasistum-se-v-novem-boru-a-rumburku-postavi-slusni-lide>

SUK, J., KOTTOVÁ, A. *Ve Varnsdorfu demonstrovaly stovky lidí proti rostoucí kriminalitě* /online/. c2011, poslední revize 2.9.2011 /cit. 2012-08-26/. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/regiony/_zprava/ve-varnsdorfu-demonstrovaly-stovky-lidi-proti-rostouci-kriminalite--943139

VLÁDA ČR. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010* /online/. c2011, poslední revize 13.10.2011 /cit. 2012-08-27/. Dostupné z <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2010-88326/>

Anotace

Autorka práce pojednává o tématu stereotypů v xenofobii a rasismu. Popisuje situaci romské menšiny, a to zejména v České republice. Věnuje se definici klíčových pojmů. Porovnává stanoviska jednotlivých autorů odborných publikací. Zaměřuje se na historii xenofobie a rasismu, na příčiny jejich vzniku a dopad na lidskou psychiku. Předkládá historický vývoj romského etnika. Pojednává o vzájemném vztahu české společnosti a Romů. Popisuje problematiku soužití majoritní společnosti s menšinou. Věnuje se aktuálním problémům, které toto soužití přináší. Autorku této práce zajímá, jak předsudky a stereotypy ovlivňují chování jedince.

Klíčová slova

předsudek, stereotyp, xenofobie, rasismus, etnocentrismus

Abstract

The author of this bachelor's thesis is dealing with the topic of xenophobia and racism. Describes the situation of the Gypsy minority, especially in the Czech Republic. She explains the definitions of key words. Compares the opinions of the individual authors of scientific publications. She focuses on the history of xenophobia and racism, the causes and impact on the human psyche. She presents the historical development of the Gypsy ethnic group. She deals with the relationship between Czech society and the Gypsies. Describes the problems of co-existence the majority society with the minority. She engages in problems what this co-existence brings. The author of this work wonders how prejudices and stereotypes influence behavior.

Key words

prejudice, stereotype, xenophobia, racism, ethnocentrism

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky:	Gabriela Nejedlá
Studijní program:	Bc.
Studijní obor:	Psychologie
Název práce:	Stereotypy v xenofobii a rasismu
Počet stran (bez příloh):	41
Celkový počet stran příloh:	0
Počet titulů české literatury a pramenů:	11
Počet titulů zahraniční literatury a pramenů:	2
Počet internetových odkazů:	11
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Jaroslav Kořa
Rok dokončení práce:	2012

Evidenční list knihovny

Souhlasím s tím, aby byla moje bakalářská práce využívána ke studijním účelům.

V Praze, dne: .....

.....

Uživatel svým podpisem potvrzuje, že pokud tuto bakalářskou práci využije ve své práci, uvede ji v seznamu literatury a bude ji řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen.

Jméno, příjmení	Adresa	Datum	Podpis

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Gabriela Nejedlá

Obor studia: psychologie

Název práce: Stereotypy v xenofobii a rasismu

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 51

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 11

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

		2		
--	--	---	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

			3	
--	--	--	---	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

			3	
--	--	--	---	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

			3	
--	--	--	---	--

Využití výzkumných empirických metod

0				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

0				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

0				
---	--	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

			3	
--	--	--	---	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

Návaznost kapitol a subkapitol

0				
---	--	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			3	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

			3	
--	--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co jsou to stereotypy ve vnímání? Jaké jsou jejich význačné charakteristiky? Proč říkáme, že stereotypy odlehčují pojetí světa? S jakými stereotypy se setkáváme u romské komunity vůči jiným etnickým skupinám? Jak vypadají stereotypy českých obyvatel k ostatním národnostním, etnickým a rasovým skupinám pohybujícím se na našem území?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Na s. 6 autorka uvádí: „Jsem přesvědčená, že dostatek objektivních informací a ochota, dokáží změnit lidský postoj.“ Zdá se, že tato naivita je jakýmsi hlavním motorem celé práce, protože autorka neustále přináší jakési „informace“ o Romech, ale nevěnuje se analyticky tomu, co vlastně předsudky a stereotypy jsou, jak je eliminovat či alespoň zmenšit. Již ve východiscích práce se zřetelně projevilo, že autorka práci nekonzultovala a psala ji až o v době prázdnin vyučujících.

K práci lze vznést některé další připomínky: Na s. 7 – 8 není v textu výslovně uvedeno, čeho se týkají uváděné definice, čtenář má zřejmě uhodnout, že předsudků, stereotypů a xenofobie; totéž se týká formulací na s. 11 (zřejmě jde o etnocentrismus). Je otázkou, proč je zmiňován Ch. Darwin, když není původcem žádné z rasových teorií; zdá se autorka tvůrce klasických rasových teorií nezná (v textu je nikde nezmiňuje). Autorka nevhodně místy používá výraz nacismus, nacisté s malým n, jindy s velkým N na začátku; podobně píše o Romských ženách.

Celkové hodnocení: celá práce se změnila ve velkou esej o historii a současnosti Romů, kde autorka vychází z dobové literatury (někdy i z dosti sporných pramenů); nedokáže však téma dotáhnout do obecné roviny, jak slibuje název práce. Chybí pojednání o vztazích k ostatním rasovým a etnickým skupinám; chybí například i zmínky o vzájemných předsudcích – například včetně předsudků Romů vůči majoritní většině apod. Práce neobsahuje žádný empirický výzkum; je nedotaženou a místy dosti spornou esejí o romské komunitě. Z tohoto hlediska práce jen částečně naplňuje požadavky kladené na práce bakalářské a hodnocení se spíše blíží k dobré.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: dobře

Datum, podpis: 7. 9. 2012

doc. PhDr. Jaroslav Koťa

Gabriela Nejedlá: STEREOTYPY VXENOFOBII A RASISMU

Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2012.

Práce sestává ze čtyř částí. První z nich je věnována rozboru pěti základních pojmů, se kterými pak autorka průběžně pracuje. Jsou jimi stereotypy, předsudky, diskriminace, xenofobie a etnocentrismus. Definice přitom přebírá z různých zdrojů. To má ale někdy za následek, že pracuje s poněkud nesouměřitelnými pojetími. Například stereotyp definuje současně jako kognitivní schémata (1. definice) a jako pohybový stereotyp (2. definice).

Druhá část práce je historická. Autorka se v ní věnuje otázkám xenofobie a rasismu v ČR. Klade si mimo jiné otázku, zda není otcem tzv. *klasického* rasismu Darwin. Podle jejího soudu v předchozím období křesťanské učení a křesťanská láska nebyla tolik nakloněná myšlence nadřazenosti a podřazenosti. Poté přechází k hypotéze tzv. *nového* rasismu. Pozornost dále věnuje především historii Cikánů v Čechách. Celá kapitola je psána tendenčním způsobem, kdy jsou ze situace Romů obžalovány především historie a majoritní společnost.

Třetí část je věnována psychologickým aspektům xenofobie a rasismu. Autorka se v ní věnuje proměnným jak na straně jedinců (emoce a již zmíněné stereotypy a předsudky), tak některým proměnným skupinové a meziskupinové povahy.

Poslední, čtvrtá část je věnována současnému stavu Romů v ČR. Pozornost je zde věnována nejen různým formám rasismu a rasové diskriminace Romů majoritou, ale i agresi Romů (Šluknov).

V soudobé české literatuře věnované problematice Romů se často setkáváme s tendencí autorů neprovádět nezaujatý rozbor situace („Padni komu padni“). Autorka se této tendenci nedokázala vyhnout. Její skony k sympatizování se „slabšími“ a „ukřivděnými“ jsou pochopitelné a chvályhodné; její tendence vinit svůj „vlastní kmen“ již méně.

Otázky do diskuse:

- 1) Z textu není jasné, zda autorka předpokládá, že postoje, stereotypy, předsudky atp. jsou vlastní příčinou diskriminace, nebo že slouží pouze k racionalizaci diskriminace, která má jiné důvody (viz jí uváděný Tajfel). Při obhajobě by měla tuto otázku objasnit.

2) Pokud by platila jí zmíněná pojetí etnocentrismu a xenofobie, pak mně nejsou jasné dvě věci:

- a) Proč mají Češi negativní postoje pouze k Romům a ne k Vietnamcům, Černochoům, Japoncům, Číňanům?
- b) Jak je možné, že řada autorů (včetně autorky), hájí (přinejmenším verbálně) zájmy jiných skupin (minorit), ne své vlastní?

Nad rámec těchto otázek bych měl ještě jednu prosbu: Podle autorky (str. 15) Bible uvádí, že Cikáni neposkytli pomoc svaté rodině při její cestě do Egypta. Mohla by mi v Bibli relevantní pasáž dohledat?

Práce splňuje požadavky kladené na tento typ práce a doporučuji k obhajobě.

Doc. Karel Hnilica FF

UK a PVŠPS